

ENDRETS.CAT: UN ESPAI VIRTUAL TAMBÉ PER A LA MEMÒRIA I LA INTERCULTURALITAT

RICARD GIRAMÉ-PARAREDA-MIA GÜELL DEVESA

*Grup de Recerca Textos literaris contemporanis: estudi,
edició i traducció- UV-UCC*

1. INTRODUCCIÓ

1.1. Projecte

«Endrets.cat: Geografia Literària dels Països Catalans» és un projecte liderat pel Dr. Llorenç Soldevila dins la línia de recerca de Literatura i Territori del grup de recerca Textos literaris contemporanis: estudi, edició i traducció de la UVic-UCC. Els eixos principals del projecte són la col·lecció de llibres *Geografia Literària dels Països Catalans* i el portal web Endrets.cat. El portal combina literatura, llocs i autors amb les tecnologies de la informació i la comunicació. Té una finalitat educativa i cultural, i està dirigit a institucions públiques, turistes, excursionistes, entusiastes de la literatura o curiosos que volen saber més sobre els autors o les seves obres, el patrimoni o la geografia catalana, però sobretot està pensat com a una eina didàctica de suport tant per a mestres com per a estudiants des dels primers cicles educatius fins a l'ensenyament universitari.

A través dels països, pobles i ciutats de la geografia catalana, el portal recupera la memòria de paisatges, espais, cases, monuments, edificis patrimonials o llocs que adquireixen significat a partir dels vincles amb els escriptors catalans, des dels trobadors i Ramon Llull fins als nostres dies: són els indrets literaris. Entenem per indret literari el lloc amb el qual un autor té o ha tingut una relació física o conceptual. Però també el que ha estat descrit o recreat en qualsevol gènere, de manera coetània o a posteriori per un autor i, encara que destruït o transformat del tot, pot ser reviscut mentalment amb una lectura literària que s'hi relaciona. El text sobre la casa dels germans Ramon i Vidales n'és una bona mostra:

La plaça dedicada als germans Ramon i Vidales ocupa l'espai on hi havia la seva casa familiar. Jaume Ramon i Vidales (el Vendrell, 1846–1900), partidari de la Renaixença, fou un dels fundadors de la Jove Catalunya i influí en el fet que Àngel Guimerà escrivís en català. Ramon Ramon i Vidales (el Vendrell, 1858–1916) era un dramaturg prolífic que de ben segur també incidí en la futura dedicació de Guimerà al teatre. Construïda el 2008, és un bon lloc per llegir una carta que l'autor de *Terra baixa* envià al petit del Vidales, i que tancà amb una abrandada proclama nacionalista per a Ramon Ramon, el més gran dels dos germans.¹

Fig. 1. Façana de la casa dels germans Ramon i Vidales (Autor: Llorenç Soldevila).

1. <http://www.endrets.cat/indret/822/la-casa-dels-germans-ramon-i-vidales-el-vendrell-ca.html>

Tanmateix, l'abast definidor de lloc literari pot abraçar també tots aquells emplaçaments que, no existint en l'època de l'autor, han estat creats amb símbols de diferents significats per a recordar uns fets històrics (llocs de batalles o fets heroics) o d'enaltiment de persones o accions individuals o collectives (monuments) i als quals es pot adscriure un text literari que hi faci referència, com en el cas del text dedicat al monument als Castellans de Tarragona:

Davant del monument als castellers, hi escau la lectura d'un fragment del conte «Castell de cartes», de Joan Cavallé. S'hi explica la construcció d'un quatre de vuit que acaba en llenya i les reflexions i reaccions que provoca en els castellers. El lloc on transcorre l'acció principal és a la Rambla Nova de Tarragona, encara que surt anomenada genèricament com «el Passeig».²

Actualment des de la línia de recerca de Literatura i Territori s'està treballant amb deu indicadors diferents que agrupen els llocs literaris, lligats en la majoria dels casos als referents geogràfics o patrimonials, i tots ells però amb una connexió prou oberta i alhora indiscutible amb el patrimoni immaterial que és la literatura.

2. WEB ENDRETS.CAT

Endrets.cat és un portal d'informació literària georeferenciada dels Països Catalans. El conformen un lloc web públic³ i una base dades relacional per administrar-ne els continguts.

El portal es compon de diferents elements pensats per a informar l'usuari i perquè hi pugui interactuar. Seguint la disposició de cada element en el web, d'esquerra a dreta i de dalt a baix, hi ha en primer lloc un enllaç «Contacta'ns» que porta a l'apartat del web que conté informació relativa a l'equip de treball i que ofereix les vies de comunicació amb els membres del projecte: correu electrònic i formulari. A

2. <http://www.endrets.cat/indret/793/monument-als-castellers-tarragona-ca.html>

3. <http://endrets.cat>

continuació hi ha el cercador que permet buscar per paraula clau en tots els continguts de la base de dades. Finalment, a la part superior del portal hi ha un menú de navegació constant format per tres pestanyes que donen accés directe als continguts segons la categoria seleccionada: autors, indrets o rutes literàries.

Fig. 2. Pàgina inicial del Portal Endrets.cat.

Els continguts literaris es presenten a la part central del web a partir d'una mostra aleatòria d'autors, indrets i textos. A la dreta, uns bàners publicitaris permeten arribar a altres webs relacionats amb el camp de la literatura, els llibres i diverses temàtiques culturals.

A la part inferior del portal hi ha la informació estadística d'Endrets obtinguda de la base de dades que emmagatzema els continguts del portal des d'on s'ofereix als usuaris dades indicatives del creixement del recurs actualitzades al moment i els patrocinadors i col·laboradors. L'usuari pot conèixer-los a través dels logotips i els enllaços cap als llocs web de les institucions que sostenen econòmicament el portal o que hi col·laboren de diferents maneres.

3. INDRETS LITERARIS DE MEMÒRIA I INTERCULTURALS

3.1. Indrets de memòria

Una font, un balneari i la frontera amb França són els llocs escollits per a il·lustrar l'apartat sobre els indrets literaris de memòria.

3.1.1. Font d'en Jeroni (Dosrius)

Anna Murià va escriure molt poc sobre la seva la infantesa i adolescència. Un dels testimonis d'aquesta etapa és present en una de les narracions del llibre *El país de les fonts*, en què fa referència a les estades de l'autora a la població de Dosrius (Maresme), concretament a l'indret de la Font d'en Jeroni. Aquest és un exemple del que es defineix com a «memòria personal».⁴

3.1.2. Balneari de Vallfogona de Riucorb (Vallfogona de Riucorb)

En aquest indret literari trobem un exemple de memòria històrica. Durant la Guerra Civil espanyola, l'exèrcit republicà el va confiscar i el va fer un centre d'operacions tal com documenta un fragment de les memòries d'Avellí Artís-Gener, Tísner. També en parla en el seu llibre de memòries Oriol Bohigas, que hi va fer estades de jove.⁵

3.1.3. Monument del coll de la Manrella (La Vajol)

El coll de la Manrella, que uneix les comarques de l'Alt Empordà i el Vallespir, constitueix un altre testimoni de memòria històrica.⁶ A

4. <http://www.endrets.cat/indret/221/font-d-en-jeroni-ca.html>

5. <http://www.endrets.cat/indret/1697/balneari-de-vallfogona-de-riucorb-vallfogona-de-riucorb-ca.html>

6. <http://www.endrets.cat/indret/2363/monument-del-coll-de-la-manrella-vajol-ca.html>

tocar del coll, hi ha el monument, un mur de paret amb blocs granítics en forma esgraonada, inaugurat l'octubre de 1981 en homenatge al president Lluís Companys, en motiu del seu afusellament, i en homenatge a tots els exiliats. Companys va passar per aquest coll el 5 de febrer de 1939 cap a l'exili juntament amb els presidents José Antonio Aguirre i Manuel Azaña i el primer ministre Juan Negrín. Un dels textos més indicats per a ser-hi llegit pot ser «Corrandes d'exili» de Pere Quart recitades pel mateix poeta en l'acte que es va celebrar al Gran Price el 1970 i filmades per Pere Portabella.⁷

Fig. 3. Gravació de Pere Quart al documental *El Price dels poetes*, de Pere Portabella (1970).

El poema ha estat popularitzat gràcies a les diferents versions musicals que n'han fet diversos cantautors: Jaume Arnella, Ovidi Montllor, Lluís Llach i l'última versió incorporada: la de Sílvia Pérez Cruz.⁸

7. <https://www.youtube.com/watch?v=HR9Wsfxtq5Y>

8. https://www.youtube.com/watch?v=2m_F82YJMm0

3.2. Indrets d'interculturalitat

Un famós cabaret, unes adoberies i un solar d'un barri en decadència d'una ciutat gens suburbial del centre del país conformen els llocs escollits per a representar els indrets literaris interculturals.

3.2.1. Cabaret Pompeia / El Bagdad (El Raval – Barcelona)

Terenci Moix retrata el Cabaret Bagdad com un lloc exòtic i idíl·lic on la confluència de les cultures orientals i africanes esdevenia un espai inaccessible per un jove amb inquietuds. El fragment de l'obra *El cinema els dissabtes* evoca l'aspecte inicial del lloc literari abans que el 12 de setembre de 1920 sofrís un atemptat amb bomba, cosa inusual i sorprenent en locals d'aquest índole on les tensions entre els sindicats grocs i roigs no s'hi deixaven traslluir:⁹

Enmig dels vestigis de l'esplendor passada, ressaltava un pintoresc palau de formes moresques —per dir-ho d'alguna manera— que, de fet, va ser un dels cabarets més famosos de l'època. L'anomenaven el Bagdad i, per associació amb el cinema en tinte color, el vaig convertir en una arcàdia anhelada, que no vaig arribar a conèixer mai. Quan vaig tenir edat de poder-ho fer, ja s'havia esfondrat sota els embats de l'especulació immobiliària. I la poca cosa que en va quedar es mou en els àmbits estrets d'una sala de pornografia dura.

¡Bagdad! La ciutat dels somnis instal·lada al bell mig del Paral·lel. Les seves cúpules, els seus minarets, els jardins penjants, tot plegat brollant enmig de la misèria de la postguerra. Era així i no pas menys. Ocupava gairebé una illa sencera, i es presentava com un insòlit punt intermediari entre la serenitat gòtica de les Reials Drassanes i la cantonada del carrer Ample, on comença a tancar-se en ell mateix el formigueig frenètic del Barri Xino. I, per a més sorpresa, davant mateix del Bagdad, s'hi trobava el miserable cinema Hora, on vaig estar a punt de néixer.

Cada vegada que acompanyava el pare pels carrers de les putes o a les fantàstiques atraccions Apolo, cada vegada que anava amb el Cornelio

9. <http://www.endrets.cat/indret/1492/cabaret-pompeia-bagdad-raval-ca.html>

a les revistes de l'Arnau, albirava les cúpules delirants del Bagdad des-puntant per damunt de les seves falses muralles emmerletades (MOIX 2005:177).

Fig. 4. Façana del Cabaret Pompeia, El Bagdad de Barcelona (Autor: Llorenç Soldevila).

3.2.2. Les adoberies (Vic)

L'impacte de les olors dels purins i l'entorn de Vic i la Plana en una família acabada d'arribar del Marroc és el punt de partida del text de Najat El Hachmi a la novel·la *El patriarca*. Aquest xoc cultural esdevé encara més contundent quan es tracta de la pudor de porc i d'animal mort que emanaven les adoberies de pell vigatanes:¹⁰

10. <http://www.endrets.cat/indret/2418/les-adoberies-vic-ca.html>

Van arribar a aquella ciutat que feia tot d'olors rars, són els porcs, havia dit l'oncle, en aquest maleït país mengen tants porcs que han de fer alguna cosa amb els seus pixums i no en tenen prou de menjar-se'ls que reguen els camps amb els seus perfums. El molestava especialment aquella ferum fins que va arribar al pis on havia de viure i per un moment potser va pensar a tornar-se'n. Ja no eren els porcs, eren les adoberies que voltaven la casa de parets plenes d'humitat, suspesa damunt del riu. Una altra feina que fan en aquesta ciutat és arreglar les pells dels animals per fer-ne sabates, bosses i jaquetes.

La fortor s'assemblava a la que feien les pells de conill de l'àvia quan les posava en remull amb farina i aigua fins que en queien tots els pèls i li servien per fer-ne els panderos que utilitzaven a les festes. La mateixa fortor però multiplicada i multiplicada i que se't ficava als narius i ja no en sortia mai més (EL HACHMI, 2009:81).

3.2.3. Noves propostes per ampliar els indrets d'interculturalitat

Paco Candel i Jordi Puntí són els autors en què s'ha començat a treballar en aquesta línia del projecte. L'un, perquè és un dels precursors a representar el tracte entre els catalans i les primeres onades migratòries que provenien de l'Estat espanyol. L'altre, perquè exemplifica a *Els castellans* tot allò que Paco Candel explicava al llibre *Els altres catalans*. La rivalitat entre els nens catalans i castellans és per a Puntí «un joc d'infantesa» que s'esdevenia en un solar abandonat vora els pisos de can Garcia de Manlleu.

Un dels objectius és el d'eixamplar el focus d'interès a autors catalans que han escrit sobre Catalunya en altres llengües. Eudardo Mendoza i els germans Goitysolo, per exemple, utilitzen recurrentment l'escenari de Barcelona per a les novel·les en castellà. Luís Goitysolo descriu detalladament la façana del Naixement de la Sagrada Família a l'obra *Recuento*.

Hi ha el cas d'autors estrangers que han escrit a Catalunya i sobre Catalunya en català, com Pius Alibek i el llibre de memòria *Arrels nòmades*, en què enllaça les vivències de la seva Mesopotàmia natal i les del barri de Gràcia de Barcelona.

Mathew Tree, amb *Barcelona, Catalonia. A View from the Inside*,

és un exemple d'autor forà que ha escrit a Catalunya, sobre Catalunya en altres llengües, a banda d'escriure també en català. Dins d'aquest últim grup d'autors, existeix una font de riquesa literària molt productiva a la Costa Brava, punt de referència d'escriptors estrangers que van decidir passar-hi un temps o fixar-hi la residència com Truman Capote o Tom Sharpe. Finalment, acotant el territori a la ciutat de Barcelona, es troben els autors que han passat o han escrit sobre indrets barcelonins entre els quals, la poetessa i tres vegades candidata a Premi Nobel, Maria Luisa Spaziani o Hans Christian Andersen i la fonda Oriente de la Rambla, des d'on relatà la impressió que li causaren els estralls provocats pels aiguats de 1862.

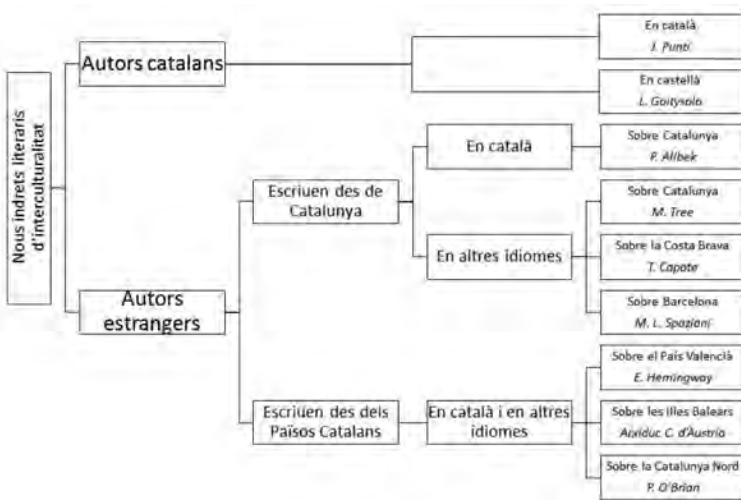

Fig. 5. Organigrama de noves propostes d'indrets d'interculturalitat.

Pel que fa al País Valencià hi ha els testimonis d Ernest Hemingway, Antoine de Saint-Exupéry, René Char, Jean Genet i Vintilă Horia. La mostra d'autors a les Illes Balears inclourà, entre d'altres, l'arxiduc Carles d'Àustria com a representant d'una convergència

cultural del segle XIX i Robert Graves, que va passar gran part de la seva vida (1929-1985) a Deià. Dos dels exponents de la Catalunya del Nord són Claude Simon (Premi Nobel de Literatura el 1985) i Patrick O'Brian. *Les Géorgiques* (1981), l'obra segurament més important del corpus de Simon, molts anys resident a Salses, tracta els Fets de Maig de 1937 de la mà d'un dels seus protagonistes. S'ha de tenir present que va venir a Barcelona a lluitar a favor de la República. Patrick O'Brian, que s'instal·là a Cotlliure, va escriure el 1954 *The Catalans*.

4. ALTRES REPTES DE FUTUR D'ENDRETS.CAT

4.1. *Projecció audiovisual dels autors*

El projecte Endrets.cat: Geografia Literària dels Països Catalans té plantejat, entre els seus objectius, la preservació del testimoni en primera persona d'autors i autores que representen la literatura contemporània. Aquest objectiu es treballa en tres línies d'acció enfocades a la gravació i divulgació audiovisual dels autors i els seus textos.

4.1.1. Converses entre autors

L'espontaneïtat és l'eix d'aquest apartat i permet conèixer els autors des d'un context diferent a l'habitual. Marta Pessarrodona i Feliu Formosa, parlant de la traducció de l'anglès i l'alemany; Isabel Clara-Simó i Julià de Jòdar, novel·listes ideològicament pròxims però amb visions vitals ben diferents, i Jaume Cabré i Vicenç Villatoro conversant sobre Terrassa com a epicentre de la seva literatura, són tres exemples de les gravacions que es poden trobar actualment a Endrets.cat.

Les properes seran les de Joan Francesc Mira i Ferran Torrent, dos novel·listes que escriuen sobre València en un format de novel·la moderna. Gabriel Janer Manila i Albert Serra, dos autors de les illes que han tocat gairebé tots els gèneres. I Màrius Serra i Pep Coll, dos escriptors que polaritzen visions diferents de la realitat social en les seves obres.

4.1.2. Locucions d'autors

Aprofitant l'avinentesa de les converses literàries, es graven els mateixos autors llegint fragments seleccionats de la seva obra. Alguns exemples són la lectura que fa Francesc Parcerisas del poema «Tornaran els dies llunyans de l'escola...» lligat al lloc literari de l'Institut Tècnic Eulàlia de Sarrià, o Joaquim Molas llegint un fragment de *Crònica (amb colofó) de les quartes jornades. Fulls del dietari*, situat a la Guingueta d'Àneu.¹¹

4.1.3. Imatges i vídeos singulars d'autors

La memòria històrica és una constant del projecte i la seva preservació també forma part dels objectius. En aquest sentit es proposa un recull de gravacions, en alguns casos inèdites, sobre els autors, les obres o els indrets literaris. Per exemple, el vídeo de Santiago Rusiñol pintant i conversant amb la família.

Fig. 6. Gravació de Santiago Rusiñol pintant i parlant amb la seva família (Filmoteca de Catalunya).

11. <https://www.youtube.com/watch?v=fLzsQN2NBeY>

4.2. Socialització del web i el projecte

La simbiosi entre la producció acadèmica del Dr. Soldevila i el portal és un gran valor, sense dubte, i assegura la qualitat i l'interès acadèmic del lloc web, que anirà creixent amb els anys, de forma paral·lela a la publicació dels volums en paper de la *Geografia Literària dels Països Catalans*.

Després de repassar quin és l'estat actual del projecte i determinar que Endrets.cat és un portal web que ja té una funció de registre documental multimèdia, tot amb rigor acadèmic, cal pensar ara en l'aspecte social, participatiu i funcional del web.

En aquest sentit un dels objectius prioritaris és el d'entrar en contacte amb escoles, instituts i centres universitaris per donar a conèixer els continguts i les múltiples funcions de l'eina. De fet, alguns membres formem part de la Xarxa d'Innovació Educativa Geografies literàries 3.0 coordinada pel Dr. Alexandre Bataller de la Universitat de València, que tal com anuncia al web pretén «[...] integrar en diferents matèries universitàries propostes i experiències didàctiques basades en rutes i itineraris didàctics a partir d'obres literàries, llocs literaris i espais geogràfics».

Es plantegen també altres prestacions que s'hauran de poder oferir des del web per avançar en la consolidació del projecte, totes a iniciativa de l'usuari del portal i no pas de l'equip:

- Contribuir des de les escoles i els instituts amb fitxes de treball per a projectes educatius.
- Carregar noves fotos d'un indret.
- Puntuar els indrets.
- Proposar i documentar un nou indret, text o autor.
- Organitzar rutes literàries.
- Entrar en contacte amb altres usuaris d'una zona determinada.
- Descarregar en format imprimible la informació d'un indret o d'una ruta.
- Consultar la informació meteorològica, de transport, d'allotjament, de restauració, etc.
- Fer aportacions inèdites de gravacions d'autors, les obres o els

llocs literaris, proposta directament relacionada amb l'acció de recuperació d'àudios i vídeos singulars que comentàvem en el punt anterior.

- Crear una app del portal.

5. CONCLUSIÓ

Es pot afirmar que Endrets.cat s'està convertint progressivament en un gran mirall de la literatura catalana distribuïda al llarg del territori. Com a tal, exerceix de caixa de ressonància de la cultura catalana arreu del món i al país ha d'ajudar a crear consciència i protegir el patrimoni cultural.

La geografia literària és una disciplina madura i en expansió. Prova d'això és el fet que diferents universitats com la de València, la de Vic, etc. estan modelant diàriament una disciplina didàctica de la geografia i el patrimoni literari que queda reflectida, per exemple, en la Xarxa d'Innovació Educativa Geografies literàries 3.0. Endrets.cat ofereix un mitjà que permet la participació activa a mestres i pedagogs, excursionistes, turistes, amb recursos per a informar, compartir i avaluar els indrets literaris.

Per a afavorir-ne encara més l'interès, i apropar la cultura literària a les noves generacions, cal facilitar unes eines digitals dinàmiques i participatives i estar en condicions d'adaptar-nos als canvis, encara imprevisibles però segurament sorprenents, dels propers anys. Gràcies a la sòlida estructura de la base de dades i de l'aplicació web, es pot adaptar el portal a aquests nous reptes i altres serveis, encara inimaginables.

BIBLIOGRAFIA

- MOIX (2005): Terenci Moix, *El cinema dels dissabtes*, Barcelona: Planeta.
 (Trad. Josep Pelfort).
- EL HACHMI (2009): Najat El Hachmi, *L'últim patriarca*, Barcelona: Planeta.